1926); temalt on ilmunud eriraamatuna „Väetamise õpetus“ (Tartu, 1911, 2. tr. 1913).

Isikl. jm. saadud andmed. *K. L.*

ARSENI (kodanikunimega **Aleksander Dimitrijevitš Brjantsev**), kirikutegelane, sünd. 27. VIII 1839 vkj. Smolenski kub-s salmilaulja pojana, lõpetas 1867 Kiievi vaimuliku akadeemia magistri astmega, oli 1873—82 Tauria vaimuliku seminari rektor, 1882—83 Laadoga piiskop, 1883—87 Peterburi vaimuliku akadeemia prof. ja rektor, 1887—97 Riia ja Jelgava (Miitavi) venekõigeusu piiskop (peapiisk. a-st 1893); ta teotses pärastpoole peapiiskopina Kaasanis ja a-st 1903 Harkovis, kus suri 29. IV 1914 vkj. — A. tulek Baltimaile sattus kokku hoogsa venestuse algusega. Ta mitmekülgne ja pingus tegevus kohaliku apostliliku kiriku heaks, peamiselt aga uute kirikute ehitamine, oli kantud kindlast püüdest sulatada rutemini eestlasi ja lätlasi vene rahvusse. Usuõpetus, mis luterlastel ka ägedamail surveaegadel püsis emakeelsena, muudeti vene-õigeusulistele juba algkooli esimesest klassist alates sunduslikuks kirikuslaavikeelsete palvete ja venekeelsete piiblilugude pähetuupimiseks. Eestikeelsete vaimuliku sisuga raamatute trükkimine katkestati lootuses, et uus põlv neid enam ei vajagi. Et kohalikke rahvusi ei peetud küllalt kindlaiks venestamise tugedeks, algas A-ga püüd koguda siinseisse vaimulikkude ettevalmistamise koolidesse enam vene rahvusest õpilasi. Ühtlasi jätkas ta juba varemini alanud eesti ja läti rahvusest kõrgema vaimuliku haridusega isikute väljatõrjumist Baltimailt, kuhu kohtadele pääsemise eesõigus oli ainult vene rahvusest isikuil. Tegevuses tihti karm ja järsk oma kaasteenijate vastu, ei suutnud A. alati loobuda ka pinnapealsusest ja reklaamist: ta suurendas koguduste ja kirikute arvu, ilma et see oleks iga kord vastav olnud koguduseliikmete rohkenemisele.

Архимандритъ Іоакимъ и В. Плиссъ. Высокопреосвященный Арсеній (1897); Л. Багрецовъ, Очеркъ архипастырской дѣятельности высокопреосвященнаго Арсенія (1905) jm. saadud andmed. *A. Lr.; T.*

ARUMAA (end. perekonnanimi kuni 1926 **Blaubrück**), **Peeter**, keeleteadlane, sünd. 28. IX 1900 vkj. Põltsamaal ehitusmeistri pojana, lõpetas 1920 H. Treffner'i gümnaasiumi Tartus ja õppis a-st 1921 indoeuroopa, slaavi ja soome-ugri keeleteadust Tartu ülikoolis, mille lõpetas 1927 mag. phil. astmega. A. töötas stipendiaadina 3 a. Berliini ülikoolis ja lühemat aega Tšehhoslovakkias, viibis teaduslikul otstarbel mitmel korral Poolas ja Leedus ning omandas 1934 dr. phil. astme Tartus. A-l 1933—34 oli ta Tartu ülikoolis õppeülesandetäitjaks ja on a-st 1934 slaavi ja a-st 1938 ka indoeuroopa keelte erakorraliseks prof-ks. — A. on silmapaistvalt tegev olnud peamiselt leedu keele, kuid ka slaavi keelte ajaloo alal, huvisid arendades ka eestiläti keeleliste kokkupuudete uurimise alale. Ta tähtsamad tööd on: „Litauische mundartliche Texte aus der Wilnaer Gegend“ (*Acta* B XXIII$_3$, Tartu, 1931), „Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina“ (*ibid.* B XXXII$_2$, Tartu, 1933; väitekiri), „De la désinence *-tb* du présent en slave“ (*ibid.* B XXXIII$_3$, Tartu, 1934), „Sur les adjectifs en -i dans les langues baltiques“ (koguteoses „Mélanges linguistiques offerts à Holger Pedersen“, Kopenhaagen, 1937), „Eesti-liivi ja läti ühisest fraseoloogiast ning süntaksist“ („Eesti Keel“ 1935, nr. 4, 6) ja kirjutised läti laensõnust lõunaeesti murdeis („Virittäjä“ 1936, „Eesti Keel“ 1937, nr. 2). † 21.VI 1982

Isikl. jm. saadud andmed. *A. S-te.*

* **ARVELIUS, Friedrich Gustav**, kirjanik, suri 13. VII 1806 vkj.

* **ASCHAN(A)EUS, Martinus Laurentii**, kirikuõpetaja, sünd. umb. 1575.

Sv. biogr. lex. II (1920).

ASMUSS, Hermann Martin, baltisaksa zooloog ja paleontoloog, sünd. 31. V 1812 vkj. Tartus erakooliõpetaja pojana, õppis Tartu ülikoolis 1830—33 loodusteadust, omandas siin 1834 cand. zool. ja 1835 Königsberg'is dr. phil. astme; oli seejärel Tartu zooloogiakabineti direktori abi, eradots. ja zooloogia kogude korraldaja. A-st 1839 luges A. palgalise eradots-na zooloogiat ning paleontoloogiat, kaitses 1856 magistriväitekirja ja sai 1857 zooloogia-prof-ks; surn. 6. XII 1859 vkj. Tartus. — A. oli hea pedagoog, töökas teadlane ja andekas joonistaja. Püsiva tähtsusega on ta uurimistöö väljasurnud devoni rüükalade üle (*Heterostius* Asm., *Homostius* Asm.), mida ta suure hoole ning vaevaga enam kui 20 a. kestel kaevas Aruküla koopaist Tartu lähedal ning rekonstrueeris, joonistas ja